Spis treści

Spis treści ... 1
Słowo wstępne ... 2
Historia Gdańska jako proces środowiskowo-socjologiczny ... 2
Zamierzchłe czasy ... 3
Wczesne średniowiecze ... 3
Rozbicie dzielnicowe (1120-1309) ... 3
Krzyżackie rządy (1309-1466) ... 4
Złoty wiek Prus Królewskich (1466-1655) ... 4
Okres upadku (1655-1800) ... 5
Pomorze w XIX w. ... 6
Pomorze Gdańskie w XX w. ... 6
Tabela chronologiczna - daty, wydarzenia i fakty ... 6

Słowo wstępne

Znajomość historii regionu Pomorza Gdańskiego nie należy sprowadzać do znajomości dat (te są potrzebne jedynie do utrzymania ścisłości i określenia ram czasowych). Istotna jest umiejętność dostrzegania związków i rozumienia wzajemnych powiązań skutkowych pomiędzy różnymi (drobnymi i wielkimi) wydarzeniami czy innymi elementami „procesu historycznego". Szczególnie tymi elementami, których przejawy napotykamy zwiedzając zabytki i wędrując szlakami turystycznymi Pomorza.

Pomorze Wschodnie to region (dzielnica) Polski, w przybliżeniu, pokrywający się z obszarem obecnego województwa pomorskiego. Inne zbliżone określenia to: Pomorze Gdańskie oraz Pomorze Nadwiślańskie. Nazwa *Pomorze* powstała w centralnej Polsce w X-XI w. Nazwa *Gdańsk* pochodzi prawdopodobnie od rzeki o nazwie *Gdania* (prasłowiańskie: "mokra', "wilgotna") - dzisiejszej Motławy.

Ryc.2 Herb województwa pomorskiego: czarny gryf na złotym polu tarczy herbowej. Pierwowzorem herbu jest wizerunek gryfa z fresku (XVI wiek) znajdującego się w prezbiterium Katedry Oliwskiej.

Historia Gdańska jako proces środowiskowo-socjologiczny

Poniższa tabela chronologiczna z hasłami pogrupowanymi w cztery kategorie eksponuje wybrane elementy, które kształtowały historię Gdańska i okolicznych terenów.

Środowisko	Ludzie	Gospodarka	Polityka
Bursztyn	Osadnictwo prehistoryczne,	Szlak rzymski	Goci (?)
Morze Bałtyckie	Żeglarze, Rzymianie i Wikingowie, Piraci Słowiańscy (Orunia), Św. Wojciech.	Drewno Klepka Smoła	Piastowie
Wisła	Flisacy, Szlachta, Kupcy	Zboże, Wino, Rzemiosło	Krzyżacy Jagiellonowie Szwedzi

Żuławy Śledzie Zatrucie środowiska Klimat i jego zmiany	Holendrzy, Mennonici Katolicy i Repatrianci Ekolodzy	Sól, Ryba Zmiany, Agroturystyka Przemysł	Prusy Polska

Obraz dzisiejszego Pomorza ukształtowała przede wszystkim historia, a burzliwe dzieje tych ziem odcisnęły piętno zarówno na ludziach tu mieszkających, architekturze, jak i krajobrazie.

Zamierzchłe czasy

Pod koniec paleolitu – starszej epoki kamiennej – z biegiem Wisły zawędrowali na tereny Pomorza pierwsi ludzie. W neolicie (2500-1700 p.n.e.) przybyły ludy z południa, które prowadziły osiadły tryb życia, zajmując się rolnictwem i hodowlą. Pojawiły się pierwsze naczynia gliniane (tzw. kultura ceramiki wstęgowej). Potem na tereny te napłynęły plemiona z zachodu, niosąc ze sobą kulturę pucharów lejkowych i amfor kulistych, a następnie ze wschodu, z własną kulturą (ceramiką dołkowo-grzebykową). Z końcem neolitu związana była także kultura ceramiki sznurkowej. Zmierzch epoki brązu (1300-1100 p.n.e) to pojawienie się na Pomorzu kultury oksywskiej, charakteryzującej się nowym obrządkiem pogrzebowym – paleniem ciał. W epoce żelaza w okresie halsztackim (700-400 p.n.e) kultura oksywska wyróżniała się z powodu charakterystycznych grobów skrzynkowych.

W okresie rzymskim (do 400r. n.e.) Bursztynowym Szlakiem docierali nad morze kupcy z Rzymu po skóry, konie i bursztyny, płacąc za wszystko towarami i srebrnymi monetami.

Wczesne średniowiecze

W średniowieczu rozwijało się hutnictwo, kowalstwo, garncarstwo, obróbka rogu, skór i korabnictwo. Pomorze prowadziło handel z krajami arabskimi, które chętnie kupowały bursztyn, futra oraz niewolników. Powstawały osady i obronne grody, wznoszone często na wyspach i trudno dostępnych terenach. Nasilenie osadnictwa nastąpiło w VIII-X w., głównie w rejonie gdańsko-puckim, słupsko-sławieńskim oraz gniewskim. Osady zakładano także nad morzem i wzdłuż dróg handlowych wiodących do kraju Polan.

Mieszko I podporządkował sobie całe Pomorze, lecz za czasów Bolesława Chrobrego wpierw zachodni, a później wschodnia uniezależniły się od wpływów Gniezna. W 1113 r. ziemię gdańską ponownie związał z Polską Bolesław Krzywousty, pozostawiając jednak część władzy lokalnej dynastii. Uważa się jednak, że Księstwo Słupsko-Sławieńskie pozostało oddzielną jednostką.

Rozbicie dzielnicowe (1120-1309)

Na przełomie XII i XIII w. wyodrębniły się słupsko-sławieńska i gdańska linia książęca. Księstwo Sławieńskie obejmowało tereny leżące na wschód od rzeki Unieść po dolny brzeg Łeby oraz ziemię bytowską. Protoplastą rodu był zmarły około 1180 r. Racibór I. Po nim tron przejął Bogusław, którego Kazimierz Sprawiedliwy ustanowił księciem. Potem rządził Racibór II, zmuszony do uznania władzy Danii. Około 1217 r. miejscowe rycerstwo zwróciło się z prośbą do księcia gdańskiego Świętopełka o pomoc w usunięciu Duńczyków. Tak zaczęła się ekspansja Gdańska na zachód. Po śmierci Racibora II Świętopełk zajął Sławno.

Księstwo Gdańskie z najważnijeszymi miastami Gdańskiem, Białogardą i Świeciem, rozciągało się pomiędzy ujściami Łeby i Wisły. Pod koniec XII w. (około 1180 r.) na tronie zasiadł Sambor I, fundator klasztoru Cystersów w Oliwie. Po śmierci księcia około 1207 r. władzę przejął jego brat, Mściwój I, traktowany przez innych jako samodzielny władca, któremu przysługiwał tytuł dux. W tym czasie jednak na Pomorze najechał król duński, zajmując przejściowo ziemię słupską i zmuszając gdańskiego księcia do uznania zależności lennej.

Synowie Mściwoja w 1216 r. podzielili księstwo. Część gdańską objął Świętopełk II, a lubiszewsko-świecką Sambor. Gdy na mocy porozumienia z 1226 r. Krzyżacy zajęli ziemię dobrzyńską, bracia byli początkowo ich sojusznikami. Wkrótce jednak doszło do nieporozumień i Świętopełk stał się przeciwnikiem zakonu. W 1242 r. zaatakował ziemię chełmińską, pomagał także pogańskim Prusom. Krzyżacy, wspomagani przez księcia mazowieckiego i wielkopolskiego, podeszli aż pod Gdańsk i książę zmuszony został do zawarcia pokoju. Sambor pozostawał przez cały czas stronnikiem zakonu i ofiarował mu część ziem.

Synowie zmarłego w 1266 r. Świętopełka wszczęli walkę o władzę. Najstarszy – Mściwoj II – wezwał na pomoc Brandenburczyków i nawet uznał się ich lennikiem. Później jednak związał się sojuszem z księciem Wielkopolski Przemysławem II. Na mocy układu w Kępnie (!282 r.) ustanowił Przemysława następcą. Po śmierci Mściwoja w 1294 r. Przemysław przejął dziedzictwo. Jego następcą na tronie polskim był Władysław Łokietek. W tym czasie na Pomorzu ważną rolę odgrywał ród Święców, pochodzący z okolic słupska. Początkowo Święcowie uznali zwierzchnictwo Łokietka, ale w 1307 r. poddali się Brandenburgii. W rok później margrabiowie Otto i Waldemar najechali Gdańsk. Pozbawiony wojsk Łokietek polecił mieszczanom wezwać na pomoc Krzyżaków. Zakon zajął Gdańsk, lecz nie zamierzał go nikomu zwracać, podbił też całe Pomorze Wschodnie. Na wieść o tym wielki mistrz zakonu Zagfryd von Feuchtwangen przeniósł siedzibę z Wenecji do Malborka.

Krzyżackie rządy (1309-1466)

Szukanie sprawiedliwości u papieży, nominalnych zwierzchników zakonu NMP, na nic się zdało i Kazimierz Wielki zmuszony był pokojem kaliskim (1343 r.) zrzec się praw do Pomorza Gdańskiego. Krzyżacy zamierzali też kupić ziemię słupską, ale Brandenburczycy sprzedali ją książętom zachodniopomorskim.

Na drugą połowę XIV w. przypadł szczyt potęgi Krzyżaków. Zakon wprowadził jednolity podział administracyjny państwa oparty na komturstwach (gdańskie, człuchowskie, tucholskie, świeckie, gniewskie). Mniejszymi jednostkami były wójtowstawa (tczewskie i lęborskie), prokuratorie (np. Bytów), urzędy rybackie (Puck), leśne (np. Gródek) oraz komornictwa (np. Skarszewy, Stara Kiszewa). Zakon prowadził także intensywną akcję kolonizacyjną, zakładając wsie i miasta.

Agresywna polityka Ulryka von Jungingena doprowadziła do wojny z Polską i do bitwy pod Grunwaldem. Chociaż w wyniku pokoju toruńskiego z 1411 r. Pomorze pozostało przy Zakonie, ów nie miał siły bronić tych ziem. Ciągłe wojny i wzrastający ucisk Zakonu sprawiły, że stany pruskie wypowiedziały mu posłuszeństwo, zajęły zamki i złożyły hołd Kazimierzowi Jagiellończykowi. Rozpoczęła się wojna trzynastoletnia, zakończona w 1466 r. pokojem toruńskim, na mocy którego Pomorze wróciło do Polski.

Złoty wiek Prus Królewskich (1466-1655)

Pokrzyżackie tereny, zwane Prusami Królewskimi, zachowały odrębność prawną oraz ustrojową. Prusy podzielono na trzy województwa: pomorskie, chełmińskie i malborskie. Ziemie lęborska i bytowska oddane zostały w lenno książętom zachodniopomorskim. Charakterystyczną cechą pomorskiej własności ziemskiej było to, że nie powstały tu duże majątki magnackie, a król przejął dobra należące do komturstw. Wiele włości należało też do mieszczan.

W latach 80-tych XV w. nastąpiło ożywienie gospodarcze. Największe znaczenie odgrywały duże miasta, z Gdańskiem na czele. Był on związany z Hanzą i posiadał rozległe kontakty handlowe z wieloma krajami, rósł więc eksport, przede wszystkim zboża. Od lat 20-tych XVI w. religia Lutra znajdowała wielu zwolenników w miastach Pomorza. Dochodziło z tego powodu do zamieszek religijnych i społecznych. W 1526 r. Zygmunt I wkroczył do Gdańska, opowiadając się po stronie patrycjatu i katolicyzmu.

Posiadający własną armię i flotę Gdańsk prowadził niezależną politykę. Do kolejnego konfliktu z powodu tak zwanych sądów kaperskich doszło za czsów Zygmunta Augusta, gdy król próbował stworzyć własną flotę. Na tym tle rozpoczął się zatarg, w czasie którego gdańszczanie starcili kilkunastu kaprów. Po śmierci Zygmunta Augusta okazało się, że uznanie Stefana Batorego przez Prusy Królewskie tak naprawdę zależeć będzie od Gdańska; wybuchła wojna pomiedzy królem a miastem (1576-1577). W końcu Gdańsk uznał króla, zapłacił odszkodowanie i złożył przeprosiny. Batory zaś potwierdził swobody religijne i administarcyjne miasta.

Do pomysłu stworzenia królewskiej floty powrócił Zygmunt III Waza. Jego niewielka flota sprawdziła się pod Oliwą, w czasie pierwszej wojny szwedzkiej (1627-1635), ale bezmyślnie została przekazana Habsburgom. Władysław IV próbował przerabiać statki handlowe na wojenne. Flota królewska stacjonowała w Pucku, osłaniać ją miały nowo założone na Półwyspie Helskim warownie Władysławowo i Kazimierzowo. Niestety, i tym razem przedsięwzięcie nie powiodło się z powodu braku pieniędzy.

Ziemia lęborska i bytowska po śmierci ostatniego z książąt zachodniopomorskich Bogusława XIV zostały inkorporowane w 1637 r. do Polski.

Okres upadku (1655-1800)

Kres pomyślności przyniósł drugi najazd szwedzki, krach gospodarczy nastąpił wraz ze szwedzkim potopem. Wprawdzie Karolowi Gustawowi nie udało się zdobyć Gdańska, ale na początku 1656 r. szwedzi spustoszyli Prusy Królewskie. Pruski lennik Fryderyk Wilhelm przeszedł na stronę zwycięzcy, więc aby odciągnąć od Szwedów, Jan Kazimierz uwolnił go z zależności lennej od Prus Książęcych i oddał w lenno Lębork oraz Bytów (traktaty welawsko-bydgoskie). W wyniku wojny zaludnienie Pomorza spadło o 60 %, co trzecia wieś uległa zagładzie, podupadły małe miasteczka. Kolejne zniszczenia przyniosła na początku XVIII w. wojna północna, gdy przez Pomorze przeszły wojska szwedzkie i rosyjskie, a towarzyszyła im epidemia dżumy. Po wojnie nastąpiło powolne ożywienie gospodarcze.

W czasie sporów o koronę polską stany pruskie, opowiedziały się po stronie Stanisława Leszczyńskiego. Gdańsk udzielił im schronienia, ale zdobyty przez Rosjan musiał uznać za króla Augusta III. Gdańszczanie zmuszeni byli zapłacić wielkie odszkodowanie, ale zachowali posiadane przywileje. W połowie stulecia doszło w mieście do kolejnych rozruchów społecznych.

Konfederację barską poparła zawiązana w 1769 r. w Starogardzie Gdańskim konfederacja pomorska. Jednak akcje konfederatów na Pomorzu były niemrawe, jesienią 1769 r. wojska rosyjskie spacyfikowały szlachtę i dotarły pod Gdańsk. I rozbiór w 1772 r. oddał Prusy Królewskie pod panowanie pruskie, jedynie Gdańsk i Toruń pozostały przy Polsce (do II rozbioru).

Po I rozbiorze nowe władze utworzyły prowincję – Prusy Zachodnie, do której włączono ziemię lęborską i powiat kwidzyński. Wprowadzono powiaty, zlikwidowano autonomię miast, skonfiskowano dobra kościelne. Pozycja szlachty uległa osłabieniu. Były i dobre posunięcia Prusaków: w 1772 r. znieśli poddaństwo w dobrach królewskich, a na początku XIX w. zlikwidowali pańszczyznę. Na początku XIX w. wprowadzono również dekret dotyczący wykupu przez państwo miast pozostających w prywatnych rękach.

Pomorze w XIX w.

Po zwycięskiej bitwie pod Jeną armia napoleońska weszła na tereny dawnej Rzeczpospolitej. U jej boku walczyły polskie oddziały. Henryk Dąbrowski próbował zorganizować powstanie, wkrótce zaczęło się oblężenie Gdańska. Gdy miasto skapitulowało, Napoleon nadał mu rangę Wolnego Miasta. Pomorze nie weszło także w skład Księstwa Warszawskiego. Samodzielny byt Gdańska zakończył się w 1814 r. wraz z powrotem Prusaków. Po wojnach napoleońskich Pomorze należało do najsłabiej zaludnionych regionów Prus; dopiero w pierwszej połowie wieku nastąpił wzrost ludności, zaczęły się też rozwijać niewielkie miasta. W tym czasie rozpoczęła się intensywna akcja germanizacyjna, prowadzona w oparciu o kościół, szkołę i wojsko.

Wiosna Ludów miała też mały pomorski epizod, związany z działalnością Floriana Ceynowy na Kaszubach. Przygotował on wyprawę pod Starogard w celu rozbrojenia garnizonu pruskiego. Przedsięwzięcie zakończyło się niepowodzeniem.

O ile na ziemi gdańskiej rozwijał się powoli przemysł, o tyle ziemia słupska, z ogromnymi majątkami junkierskimi, zachowała rolniczy charakter. Pierwszy kryzys agrarny nastąpił w latach 20-tych XIX w., następny na przełomie lat 70-tych i 80-tych. XIX w., gdy spadły ceny zboża. Nastąpiła fala bankructw, a jednocześnie wzrosła rola hodowli zwierząt. W tym okresie nasiliła się polityka antypolska. Język polski usunięto ze szkół (najdłużej nauczano po polsku religii), od 1876 r. niemiecki stał się językiem urzędowym. Polaków próbowano usuwać z ziemi, między innymi przez zakaz wznoszenia nowych domów. Podobnie jak w Wielkopolsce Drzymała, tak i tu znalazł się niejaki Gackowski, zyjący w wozie cygańskim, i Sternicki, mieszkający w ziemiance. Represje wywołały opór i konsolidację Polaków. Zrzeszali się w towarzystwa oraz spółki rolnicze, skupywali ziemię, wydawali polskie gazety: „Toruńską”, „Grudziądzką”, „Pielgrzyma”, „Szkółkę Niedzielną”.

Pomorze Gdańskie w XX w.

Wraz z odzyskaniem niepodległości do Polski przyłączona została część Pomorza Gdańskiego. Ziemie lęborska i bytowska pozostały w rękach niemieckich, Gdańsk uzyskał statut Wolnego Miasta.

W porównaniu z resztą kraju Pomorze było w znacznym stopniu zurbanizowane i uprzemysłowione, nawet uwzględniając fakt, że przeważały niewielkie zakłady. W opinii większości panował tu dobrobyt. Negatywnie postrzegano jednak mieszczański charakter dzielnicy, jak i widoczne na każdym kroku nienieckie ostatki. Dla Polski istotny stał się dostęp dostęp do morza i budowa nowego portu w Gdyni. Powoli powstawała flota wojskowa (niszczyciele „Grom” i „Błyskawica”), handlowa i pasażerska. (transatlantyki „Piłsudski” i „Batory”).

We wrześniu 1939 r. Pomorze stało się pierwszym celem agresji niemieckiej. Bohatersko broniło się Westerplatte, pocztowcy gdańscy, Hel i Gdynia. Tereny te weszły w skład Rzeszy Niemieckiej. Po wojnie całe Pomorze w wyniku porozumień jałtańskich znalazło się w granicach Polski. Jeszcze przed końcem wojny z terenów tych ewakuowano ludność niemiecką. Na opustoszałej ziemi słupskiej zamieszkali repatrianci z Kresów Wschodnich oraz przybysze z centralnej Polski.

Tabela chronologiczna - daty, wydarzenia i fakty

V w p. n.e. – IX w. n.e.

Młodsza epoka kamienna: V tysiąclecie p.n.e.; kultury północnoeuropejskie, uprawa roli i hodowla bydła, osada w Rzucewie.
Kultura łużycka: od XIII w. p.n.e.; Prasłowianie, hodowla bydła, uprawa roli radłem, rozwój rzemiosła, w użyciu brąz i żelazo, grody drewniano-ziemne (takie jak w Biskupinie) ustrój rodowy patriarchalny.

Kultura wschodniopomorska: od VII do II w. p.n.e.; Prasłowianie (przodkowie Pomorzan), odłam kultury łużyckiej; lepsze uzbrojenie, rozwinięta hodowla bydła, rozwój rzemiosła (garncarstwo, bursztyniarstwo, kowalstwo, odlewnictwo); spopielone prochy zmarłych chowano w urnach twarzowych w kamiennych grobach skrzyniowych; osada we Wielkiej Wsi, skupiska osadnicze - okolice: Gdańsk-Gdynia, Żarnowiec, Reda; w VI-V w. p.n.e. kultura ta objęła prawie cały obszar dzisiejszej Polski (pierwsze hipotetyczne zjednoczenie kraju ?).
II- I w. p.n.e.: kultura wielbarska i oksywska; osadnictwo w okolicach: Gdańsk, Malbork, Pruszcz, Elbląg; następuje rozkład organizacji rodowej.
Goci i inne ludy germańskie czasowo osiedlają się na Pomorzu (przełom er) i współistnieją z ludnością słowiańską - w drodze ze Skandynawii do południowej Europy (kamienne kręgi w Węsiorach i Odrach).
Handel bursztynem ze światem śródziemnomorskim.
Okres wędrówki ludów: V w. n.e., regres i upadek starych skupisk osadniczych.
VI - poł. X w.: odtwarzają się i rozwijają słowiańskie skupiska osadnicze w okolicach: Wierzycy (hipotetyczni "Wierzyczanie"), Pruszcza, Gdańska-Gdyni, płn.-wsch. J. Raduńskich (np. Chmielno), Żarnowca.

Wiek X

W X w. można wyodrębnić etnicznie następujące "plemiona" pomorskie określane później jako: Kaszubi (obecne Kaszuby), Słowińcy (Ziemia słupsko-sławneńska) oraz obecne obszary: Kociewie (wpływy z Polski centralnej), Żuławy (pogranicze pomorsko-pruskie).
Ok. 960-1308 r. - Pomorze bezpośrednio w państwie polskim lub jako emancypujące się księstwo pomorskie.
Ok. 960- Mieszko I przyłącza (prawdopodobnie przez podbój) Pomorze do państwa piastowskiego.
970-980 r. - poza dawniej istniejącym grodem, Mieszko I buduje nowy silny gród gdański obronno-rzemieślniczo-portowy: strategiczne położenie grodu na styku Pojezierza Kaszubskiego, Pobrzeża Kaszubskiego i Żuław, przy granicy polsko (pomorsko) - pruskiej, u ujścia Wisły nad Zatoką Gdańską (droga handlowa).
997 r. - św. Wojciech prowadzi misję chrystianizacyjną w Gdańsku, chrzci wielu Gdańszczan i ginie śmiercią męczeńską w bałtyjskich Prusach (okolice Elbląga).
999 r. - W Rzymie ukazuje się "*Żywot św. Wojciecha*" - pierwsza pisana wzmianka o "mieście Gdańsku" (łaciński zapis "Gyddanyzc"- co brzmiało po słowiańsku mniej więcej: "Gdaniesk").
X- XII w - książęta pomorscy: Wisław (?), Siemomysł, Świętobór I, Świętopełk I; okresy zależności od Piastów i chrystianizacji oraz okresy niezależności i reakcji pogańskich.

Wiek XI

1091 r.- nieudana próba przywrócenia zwierzchności nad Pomorzem Gdańskim przez Władysława Hermana wojska piastowskie palą grody na Pomorzu (w tym Gdańsk) i zostają wyparte przez Pomorzan.

Wiek XII

Ok. 1120 r. - Bolesław II Krzywousty ponownie zdobywa Pomorze Gdańskie i ziemie nadnoteckie i włącza bezpośrednio do państwa polskiego, uzależnia ponownie Pomorze Zachodnie.

Wiek XIII

XII w.- 1294 r. - Pomorze Gdańskie pod władzą namiestników i książąt z lokalnej dynastii Samborytów.
XII - początek XIII w. - książęta pomorscy: Subisław I, Sambor I (założył klasztor cystersów w Oliwie w 1188 (1178 r.); rządzi w Gdańsku), Mściwój I (założył klasztor norbertanek w Żukowie w 1214 r., krótkotrwale zależny od Danii; rządzi w Gdańsku i Świeciu).

1217-1266 r. - rządy Świętopełka II Wielkiego: uzyskanie pełnej niezależności od Piastów po najeździe na zjazd piastowski w Gąsawie (śmierć seniora polskiego Leszka Białego); rozwój Gdańska; maksymalny zasięg księstwa wschodniopomorskiego (obejmuje także ziemię słupsko-sławneńską, ziemie na wschód od Wisły, przejściowo sięga do Noteci); walki z braćmi Samborem II tczewskim i Raciborem z Białogardy; sąsiadami piastowskimi, próba chrystianizacji Prusów (biskup Chrystian); pomoc dla a następnie wojny z Zakonem Krzyżackim (1242-1253 r. - pierwszy książę polski, który wpadł w konflikt zbrojny z Zakonem); nadanie prawa miejskiego lubeckiego dla Gdańska 1240 r.; 1258 - porozumienie z Piastami kujawskimi). W 1227 - Książe Świętopełek Wielki sprowadza do Gdańska zakon oo. Dominikanów i nadaje im kościół św. Mikołaja.
1266-1294 r. - rządy Mściwoja II, ostatniego Samboryty: wojna z bratem Warcisławem II do ok.1270 r.; lawirowanie polityczne , którego celem było zachowanie niezależności, doprowadziło do zajęcia Gdańska przez Brandenburczyków w 1270 r.; Mściwój zostaje władcą całego Pomorza Gdańskiego; 1272 r. - wojska pomorsko-wielkopolskie odbijają Gdańsk; wymuszone ustępstwa na rzecz Zakonu Krzyżackiego (1281 r. Gniew przekazany Zakonowi); 1282 r. - układ w Kępnie z Przemysłem II (księciem wielkopolskim) zapoczątkował stałą, ścisłą współpracę z Piastami wielkopolskimi. (Książe Mściwój II na mocy układu w Kępnie zapisuje Pomorze Księciu Wielkopolskiemu.)
1295 - Przemysł II po śmierci Mściwoja II, zgodnie z postanowieniami układu w Kępnie, przejmuje władzę nad Pomorzem Gdańskim i koronuje się na pierwszego, po rozbiciu dzielnicowym, króla Polski; 1296 - ginie zamordowany przez Brandenburczyków.
1296-1299 - rządy Władysława Łokietka na Pomorzu.

Wiek XIV

1299- 1306 - rządy Wacławów I i II czeskich na Pomorzu; niezrealizowane próby zamiany Pomorza na inne ziemie przez królów czeskich.
1306-1308 (1309) - ponowne rządy Łokietka na Pomorzu.
1308 r. - zdrada możnego pomorskiego rodu Święców na skutek której Brandenburczycy oblegają Gdańsk; na "pomoc" gdańskiemu sędziemu pomorskiemu Boguszy przybywają "przyjaciele" Łokietka Krzyżacy, Brandenburczycy wycofują się; Krzyżacy opanowują Gdańsk, niszczą miasto i przeprowadzają rzeź Gdańszczan (zwolenników przynależności do państwa polskiego Władysława Łokietka i zwolenników Brandenburgii); Krzyżący opanowują całe Pomorze Gdańskie (1309 r.), poza Słupskiem i Sławnem (od teraz ziemie te weszły w skład Pomorza Zachodniego).
1308-1454 r. - rządy krzyżackie; Krzyżacy budują zamki (m. innymi w Malborku i Gdańsku w miejsce grodu książęcego); rozwój miast; herbem Gdańska 2 krzyże; 1312 – Powstaje osiedle dla Polaków zwane Osiekiem; 1343 - Następuje rozwój Gdańska na prawie lubeckim, potem chełmińskim; powstaje Główne Miasto; 1361 - Gdańsk staje się członkiem Hanzy; odziały gdańskie atakują Sztokholm i uczestniczą w zdobyciu Gotlandii - siedziby piratów Braci Witalijskich); 1377 - Powstaje Stare Miasto - kolejny organizm miejski z własną radą i burmistrzem; 1380- Zakon zakłada konkurencyjne dla Gdańska Młode Miasto oraz ingeruje w sprawy miasta Gdańska;

Wiek XV

1410- gdańszczanie atakują niedobitków z pod Grunwaldu (przedstawiciel króla polskiego Jan z Tuliszkowa w Gdańsku); represje krzyżackie; Krzyżacy mordują gdańskich burmistrzów i rajcę (Konrada Leczkowa, Arnolda Hechta i Bartłomieja Grossa); wzrost nastrojów antykrzyżackich; powstanie antykrzyżackiego Związku Pruskiego. Król Władysław Jagiełło nadaje Gdańskowi wiele przywilejów; Gdańszczanie składa hołd królowi.
1416 - Krzyżacy krwawo tłumią wystąpienia przeciwko Zakonowi.
1440 - Gdańsk przystępuje do Związku Pruskiego.
1454-1466 r. - wojna trzynastoletnia Polski z Zakonem: bitwa pod Chojnicami; zwycięstwa floty gdańskiej nad sprzymierzeńcami Zakonu; bitwa pod Świecinem (1462 r. zwycięstwo polskie - dowodził Piotr Dunin); 1463 r.- zwycięstwo floty królewskiej gdańsko-elbląskiej nad krzyżacką na Zalewie Wiślanym; 1466- II pokój toruński: Pomorze Gdańskie i Warmia do królestwa polskiego, Zakon lennikiem Polski.

1454 - Miasto składa przysięgę wierności królowi Kazimierzowi Jagiellończykowi, w zamian otrzymuje pierwsze, przywileje; wybucha wojna 13-letnia i zniszczony zostaje zamek krzyżacki w Gdańsku.
1454-1793 - Gdańsk w państwie polskim: Gdańsk dostaje do herbu królewską koronę; rozkwit miasta (największe w Polsce); Złoty Wiek Gdańska; kwitnie handel (polskie zboże i drewno), rzemiosło i sztuka; duża autonomia i przywileje; w XVI w Gdańsk przechodzi na protestantyzm.
1457 - Kazimierz Jagiellończyk nadaje Gdańskowi kolejne przywileje (prawo wybijania własnej monety; posiadania własnej żeglugi; prawo wolnego handlu; połączenie Głównego i Nowego Miasta oraz Osieka w jeden organizm miejski; prawo pieczętowania dokumentów czerwonym woskiem). Do herbu miasta król dołożył złotą, królewską koronę.

Wiek XVI

1520 - Gdańsk odpiera atak krzyżacki (burmistrz Eberhard Feber).
1526-Konstytucje Zygmunta I - powołany zostaje Trzeci Ordynek (reprezentacja ogółu mieszkańców).
1568 - Zygmunt August powołuje do życia Komisję Morską.
1577 - konflikt zbrojny Gdańska ze Stefanem Batorym, w obronie przywilejów (autonomia, finanse i religia).

Wiek XVII

1626-1660 - Gdańsk pozostaje wierny Koronie podczas wojen szwedzkich.
1626 – wojna ze Szwecją: Szwedzi pod Gdańskiem.
1627- bitwa pod Oliwą- zwycięstwo polskie nad flotą szwedzką.
1655-1660- "Potop" szwedzki: Gdańsk i Puck przez całą wojnę skutecznie bronią się przed wojskami szwedzkimi- nie dostają się pod okupację szwedzką.

Wiek XVIII

1733-1734 - Gdańszczanie bohatersko bronią króla Stanisława Leszczyńskiego przed wojskami rosyjskimi i saskimi.
1772 - I rozbiór Polski: Pomorze (z wyjątkiem Gdańska) zostaje włączone do Prus Fryderyka Wielkiego. Gdańsk traci swoje podmiejskie posiadłości, podjęta zostaje blokada gospodarcza co prowadzi do upadku handlu.
1793 - II rozbiór Polski: pomimo oporu Gdańszczan (włamanie do arsenału i ostrzał wojsk pruskich z wałów miejskich) Gdańsk włączony do niemieckich Prus.
1793-1807 - Gdańsk pod panowaniem Prus.

Wiek XIX

1807 - wojska Napoleona Bonaparte oblegają i zdobywają Gdańsk (na 40 000 miasto zgłosiło się 86 ochotników do pruskiej armii).
1807- 1813 - Gdańsk Wolnym Miastem: rekwizycje i kontrybucje na rzecz Francuzów wywołują niechęć do armii napoleońskiej.
1813 - Gdańsk zdobyty przez armię rosyjską; miasto wyniszczone; bezskuteczna propolska działalność dr Keidla (pełnomocnika Rady Gdańska) w zachodnich stolicach.
1815 - Kongres Wiedeński przyznaje Gdańsk Prusom.
1815-1920 - Gdańsk i Pomorze pod panowaniem pruskim i niemieckim: do poł. XIX w (1815-1850} zastój w wielu dziedzinach (upadek handlu, zastój gospodarczy miasta, stagnacja żeglugi) - dopiero w 1864 liczba ludności Gdańska osiągnęła poziom równy szczytowej liczbie ludności w okresie przynależności do Rzeczypospolitej; Gdańsk traci na znaczeniu, staje się miastem urzędniczo-wojskowym; emigracja; germanizacja; organizowanie się Polonii gdańskiej (Aleksander Makowski, Maksymilian Baranowski; w 1900 Polacy stanowią 10 % ludności miasta - oficjalnie 2 %) i polskiego ruchu młodokaszubskiego.
1852 - Powstają pierwsze linie kolejowe w Gdańsku.

1872 - Otwarte zostaje Muzeum Miejskie w Gdańsku.
1869 - Powstaje pierwszy wodociąg w Gdańsku.
1871 – W Gdańsku Uruchomienia zostaje nowoczesna kanalizacja.
1891 - Wydany zostaje pierwszy numer "Gazety Gdańskiej" - pisma tutejszej Polonii.
1898 - Na Ołowiance powstaje pierwsza elektrownia.

Wiek XX

1904 - Otwarta zostaje Politechnika Gdańska.
1914 -1918 - I wojna światowa.
1919 - Pod patronatem Ligi Narodów powstaje Wolne Miasto Gdańsk z własnym Sejmem i Senatem.
1920- 1939 - Wolne Miasto Gdańsk: po 1933 r. (dojście Hitlera do władzy w Rzeszy) postępuje faszyzacja miasta (gauleiter Forster), narastają konflikty polsko-niemieckie, szykany ludności polskiej. Większa część Pomorza Gdańskiego wraca do Polski. Polska buduje i rozwija własny port i miasto w Gdyni.
1939 – 1945 – II wojna światowa. 1 września 1945 – pancernik „Shleswig-Holstein" ostrzeliwuje polską jednostkę na Westerplatte w Gdańsku (dowodzoną przez majora Henryka Sucharskiego) – początek II wojny światowej; bohaterska obrona Poczty Polskiej i jej kapitulacja. 7 września 1939 – kapitulacja załogi na Westerplatte. Okupacja niemiecka: obóz koncentracyjny w Stuthoff (Sztutowo pod Gdańskiem), eksterminacja polskich patriotów (m. innymi: w Lasach Piaśnickich); działalność ruchu oporu i partyzantki polskiej na Pomorzu (Gryf Pomorski); od 1943 naloty alianckie; od stycznia 1945 okrążenie Trójmiasta przez armię radziecką (tragiczna sytuacja ludności i uchodźców); radzieckie naloty i ostrzał artyleryjski, zniszczenie Gdańska (zwłaszcza Starówki). 28 marca 1945 – żołnierze Brygady im. Bohaterów Westerplatte zatykają polską flagę na Dworze Artusa. 30 marca ostatecznie Gdańsk zostaje wyzwolony przez wojska radzieckie i polskie; już po wyzwoleniu armia radziecka systematycznie niszczy miasto
Od 1945 – Pomorze i Gdańsk polskie: przybycie polskich repatriantów - ponowna polonizacja Gdańska, katolicyzm wyznaniem dominującym; odbudowa i rozbudowa Gdańska; budowa i działalność przemysłowa na Wybrzeżu (stocznie, porty). 1947 - Powstaje Stocznia Gdańska, Stocznia Północna i Gdańska Stocznia Remontowa.
1970 – wydarzenia grudniowe w Gdyni i na Wybrzeżu (z rąk sił rządowych, od kul giną robotnicy idący do pracy) - początek wzrost nastrojów antykomunistycznych, zwłaszcza w II poł. lat 70-tych; założony zostaje Uniwersytet Gdański; rozpoczyna się budowa Portu Północnego
1980 – lipiec, sierpień – strajki na Wybrzeżu (stocznie) i w kraju; porozumienia z delegacjami rządowymi (m. innymi w Gdańsku); 17 września 1980 – utworzenie N.S.Z.Z. „Solidarność" (Lech Wałęsa); 16 grudnia odsłonięty zostaje Pomnik Poległych Stoczniowców 1970.
13 grudnia 1981- wprowadzenie stanu wojennego.
1987 – I wizyta papieża Jana Pawła II w Gdańsku – msza na Zaspie.
1988 – strajki w stoczniach i kraju. 1989 – 1991 – upadek PRL, wprowadzenie demokracji - początek III Rzeczpospolitej
lata 90-te XX w.: brak gospodarki morskiej; rozkład przemysłu i floty; problem bezrobocia; transformacja ustrojowa, zmiana charakteru Gdańska (podobnie jak zmiany w całym kraju).
1999 – II wizyta papieża Jana Pawła II w Gdańsku – msza na hipodromie w Sopocie.